

Güç İlişkileri İçinde Öznel Varoluşlar: Kıbrıslı ve Türkiyeli*

Sibel Arkonaç**, Elçin Elçi

İstanbul Üniversitesi, Beykent Üniversitesi

Umut Şah, Esra Bakiler

Arel Üniversitesi, Marmara Üniversitesi

Subjective Presences Within Power Relations: Cypriots and Turkish Migrants

Özet

Bu araştırmanın amacı, KKTC’de yaşayan Kıbrıslıların ve Türkiyelilerin “Kıbrıs Meselesi”ni konuşurken hangi söylem kaynaklarını kullandıklarının, bu kaynaklara dayanarak/bu kaynakların içinden ne gibi özne pozisyonları ürettiklerinin ve bunları nasıl müzakere ettiklerinin söylem analizi yöntemiyle incelenmesidir. Bu amaçla Kıbrıslı Türkler ve Türkiye’den göç etmiş toplam 16 kişi ile “Kıbrıs meselesi” üzerine tartışmaların yapıldığı sekiz odak grup oluşturulmuş, elde edilen yazı dökümleri, söylem analizinin temel analitik kavramları olan açıklayıcı repertuarlar, özne pozisyonları ve ideolojik ikilemler (Wetherell ve Potter, 1992; Edley, 2001) açısından analiz edildi. Bu analize göre Kıbrıslı Türkler ile Türkiye’den göç edenlerin Kıbrıs meselesini konuşurken ortak bir anlam inşasına gideemedikleri, bir anlamda paralel hayatlar sürdürdükleri görülmektedir. Grupların kendi başlarına kurdukları bu anlam inşalarında özellikle “ana vatan-yavru vatan” metaforu dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıslı Türkler, Türkiyeli göçmenler, söylem, kimlik, anlam inşaları

Abstract

By adopting discourse analytic approach, we analyzed how the Turkish migrants and Cypriot Turks constructs their understandings on Cyprus issue, which discursive resources they used, what subject positions they constructed and how negotiated these positions on their daily conversations. With 16 participants who are Cypriot Turks and Turkish migrants, eight focus groups organized which Cyprus issue was discussed. Transcripts were analysed according to discourse analysis’s main analytic concepts, interpretative repertoire, subject positions and ideological dilemmas (Wetherell ve Potter, 1992; Edley, 2001). As these analyses show that Cypriot Turks and Turkish migrants are unable to construct a shared understanding on this issue, “motherland” and “little one” metaphors are salient in both groups meaning constructions.

Key Words: Cypriot Turks, Turkish migrants, discourse, identity, meaning constructions

* Çalışmanın verilerini toplayan 2010 ve 2011 dönemlerinde Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencilerine teşekkür ederiz.

** Yazışma Adresi: Prof. Dr. Sibel Arkonaç, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Laleli/İstanbul (sibelarkonac@gmail.com)

Giriş

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) toplumunu, bir tarafta adanın yerlisi ve azınlıkta kalan Türkler ile mekâna önce asker olarak daha sonra ‘anavatan’ diye tabir edilen Türkiye’den Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak gelen ve sayıca çoğunlukta olan Türkiyeliler – ya da T.C.’liler – oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) toplumundan söz ederken, *adanın yerlisi, Kıbrıslı, Türkiyeli, T.C.’li, Adalı* gibi kimlik ve mekân işaretleyen ifadeler kullandık. Bunu daha da artırmak mümkün; adanın kuzeyi, Kuzey Kıbrıs, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs’ın yerlisi, vs. Bu çalışmada bu tabirlerin hepsini kullanacağız çünkü bütün bu ifadeler Kıbrıs’ın kuzeyinde yaşayan insanların gündelik etkileşimlerinde kendilerini, diğerlerini ve adayı yaşantılama – ve ifade etme– tarzlarıdır. Bu tarzların, adanın politik konumu sebebiyle kişilerin kendi kimlik yaşantılarında ve adayla ilgili kendi öznel yaşantılarında bir problematiğe işaret ettiği düşüncesindeyiz.

Kıbrıs’ın yerlisi olan Türkler, 1960’da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin öncesinde de sonrasında da çoğunlukta Rum nüfusa göre azınlıkta kalan gruptur (Atasoy, 2011). Kıbrıslı Türkler, 1974 Barış Harekâtından sonra 1976’da Adanın kuzeyinde kurulan Kıbrıs Federe Devleti’nde ve sonrasında 1983

yılında kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde bu sefer de sayıları hızla artan Türkiyeli ve Türkiyeli göçmenle karşı karşıya kalmışlardır. Atasoy’un (2011) aktardığı bilgilere göre 2006 yılında KKTC’de yapılan genel nüfus sayımında KKTC toplam nüfusu 256.644 kişidir. Bu popülasyonun 135.106 kişisi KKTC uyrukludur. 42.925 kişi ise iki uyrukludur (İngiltere, Avustralya vs.). Bu grubun 34.370 kişisi Türkiye uyruğuna sahiptir. Yabancı uyruklu 78.116 kişinin 70.525 kişisi ise Türkiye vatandaşıdır. Dolayısıyla KKTC’nin 256.644 kişilik toplam nüfusu içinde yaklaşık 105.000 kişi ya Türkiye vatandaşı ya da aynı zamanda Türkiye vatandaşıdır (Atasoy, 2011). Özellikle 2005’ten itibaren Türkiye’den göç büyük bir ivme kazanmıştır.

Türkiyeli Türkler, 1974’den itibaren KKTC’ye iş bulmak ve para kazanmak amacıyla gelmeye başladılar. Zamanla da vatandaşlık alıp yerleştiler. Son zamanlarda yasa dışı yollardan özellikle inşaatlarda çalışmak üzere gelip geri dönmeyenlerin sayısının arttığı Kıbrıslı Türkler tarafından sıkla dile getirilmektedir. Vatandaşlık kazanmış Türkiyeli Türkleri ilk bakışta Almanya’ya ve diğer batılı ülkelere çalışmaya giden Türklere benzetmek mümkün ise de Türkler bu sefer Türklerin arasına gitmişler ve oradaki Türklerden sayıca fazla hale gelmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti’nin gizli bir nüfus politikası olduğu dillerde dolanıyor

olsa da bu sonradan olma ‘çoğunluk grup’la, ikinci defa azınlık durumuna düşen Kıbrıslı Türkler arasındaki etkileşimin sosyal ve politik çıkarımları olduğu muhakkaktır.

KKTC’nin uluslararası tanınırlığı yoktur. Diğer ülkeler tarafından varlığı kabul edilmemekte, hukukî olarak yok sayılmaktadır. Bunun yegâne istisnası Türkiye’dir. KKTC’yi hukuken tanıyan, bir devlet statüsünde gören tek ülke Türkiye’dir. Bu durum KKTC’de siyasî olduğu kadar gündelik hayatı etkileyen ve belirleyen sosyal, kültürel ve ticari engellemelere ve olumsuzluklara yol açmaktadır. Sadece Türkiye’nin tanıdığı bir vatandaşlık, sadece Türkiye üzerinden zorlukla yürütülen bir dış ticaret, sınırlı bir iç ticaret, vb. zorluklar KKTC toplumunun gündelik yaşantısını çizmektedir. Tüm bu olumsuzluklara ve yaşanan engellere rağmen, KKTC’nin 1983 yılından bugüne kadar tam yirmi sekiz yıldır süren istikrarlı ve düzenli bir geçmişi vardır. Bu oldukça uzun bir dönemi kapsamaktadır. KKTC devletinin – sadece kendi insanları için de olsa – somut şekilde var olması, coğrafi bir mekâna ve bir bayrağa sahip olması, insanların bir aidiyet duygusu üretmektedir. Bu sebeple Kıbrıs adasının kuzeyindeki insanlar için ulusal kimlik yaşantısının ve bunun ifade edilmesinin dayanağı KKTC’nin kendisidir. Kuzey Kıbrıs’ta ulusal kimlik üzerine yapılan çalışmalarda (Şahin, 2011; Ali ve Sonn, 2010) ulusal kimliğin Kıbrıslı

Türklerin özünde taşıdıkları bir kimlik olmadığı görülmektedir. Bağlama göre değişen ya da üretilen kimlik süreçleri söz konusudur. Sözelimi bazı durumlarda Kıbrıslı Türkler, Türkiye asıllı vatandaşları da aralarına dâhil ederek Kıbrıslı Rumlardan ayrı farklı bir grup oluşturmakta, bir ‘ulusal biz’ (Türklük ve KKTC’lilik üzerinden) yaratmaktadır (Şahin, 2011). Başka zamanlarda ise varsayılan ortak bir Kıbrıs kimliği inşasında, Rumlarla aralarındaki farklar baskılanmakta ve her iki cemaatin benzerlikleri, sözelimi Adalı olmak ya da Kıbrıslı olmak gibi tanımlamalarla önplana getirilmektedir. Doğal olarak bu süreçlere zemin sağlayan söylemlerden en önemlisi KKTC’nin varlığıdır.

Kuzey Kıbrıs ve kimlik söz konusu olduğunda, ulusalcılık ile medya ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar dikkat çekicidir (Way, 2011; Şahin, 2011; Baruh ve Popescu, 2008). Sanem Şahin (2011) Kuzey Kıbrıs basınında Kıbrıslı Türk ulusal kimliğinin takdim edilmesini ve de söylemsel inşasını incelediği araştırmasında, medyayı ulusalcılığın yayılmasının sorumlularından biri olarak görmektedir. Bu medya söylemleri ulusal bir tasavvurun oluşturulmasında rol oynarken aynı şekilde toplumda hüküm süren söylemler de bu medya söylemlerini şekillendirmektedir. Baruh ve Popescu’nun (2008) çalışmasında, Türk üniversite öğrencilerinin ‘online’ (çevrimiçi) forumlarda Kıbrıs üzerine ulusalcı söylemleri içerisinde

kullandıkları metaforlarla – kurban olmak üzerinden kan ve kahramanlık metaforlarıyla – anlam inşalarını nasıl garantiye aldıklarından söz edilmektedir.

Bir diğer grup çalışma ise 1974 sonrası Kıbrıs dışına göçmen giden Türk asıllı grupların ikinci kuşaklarının kimlik algıları ve yaşantıları üzerinedir (Canefe, 2002; Hugg, 2001; Robins ve Aksoy, 2001; Ali ve Sonn, 2010). Nitekim Ali ve Sonn'un (2010) Avustralya'daki ikinci kuşak Kıbrıslı Türklerin hem Kıbrıslı hem Türk hem de Avustralyalı olma halleriyle nasıl başa çıktıklarını ele alan çalışmaları önemli ve dikkat çekicidir.

Kuzey Kıbrıs üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla Kıbrıslı Türkleri odak noktasına almaktadır. Kuzey Kıbrıs üzerine yapılan araştırmaları taradığımızda, Kuzey Kıbrıslı Türklerle Türkiyeli göçmenlerin karşılıklı etkileşimlerinin araştırma konusu edilmediğini gördük. Hâlbuki 1974 yılından itibaren 37 yıl, 1983 yılından beri de 28 yıldır Kıbrıslı Türkler Türkiye'den gelenlerle birlikte Adanın kuzeyinde bir toplum oluşturdular. Aynı mekân içinde bir devlet adı altında birlikte yaşıyor olmalarının birtakım neticeleri olduğu muhakkaktır. Sözelimi gündelik yaşantıda, işe alımlarda, devlet dairelerinin idarî yapılanmasında ya da en sıradan gündelik politik konuşmalarda tarafların hemen 'Kıbrıslı' ve 'TC'li' şeklinde ayrışabilmesi dikkat çekici bir ayrımcılığa işaret etmektedir. Özel-

likle KKTC'nin Ada politikasındaki yerinin Dünya ve AB politikalarındaki tartışmalı konumu, bu meseleyi daha da ciddi kılmaktadır. Sözelimi yapılan oylamalarda oy oranlarının söz konusu taraflara göre dağılımı ya da 'dağıtılması' veya en masum düşünce ile sonucu taraflardan birinin belirliyor olduğu düşüncesi, ulusal kimlikle ilgili söylemleri etkilemekte ve de ikilemli argümanları tetiklemektedir.

Bu sebeple bu araştırmada Kıbrıs adasının kuzeyinde, yaklaşık 37 yıldır birlikte yaşayan bu insanların gündelik etkileşimleri sırasındaki konuşmalarında 'Kıbrıs meselesini' anlamlandırma tarzlarını ele aldık. Bu suretle, 'Kıbrıs meselesine' dair söylemleri ve bu söylemler içinde; a) kişilerin kimliklerini nasıl inşa ettiklerini, b) bu kimlikleri söylem içinde nereye kadar nasıl müzakere edebildiklerini, c) söylemlerin ürettiği müzakerelerin ve bu müzakerelerin taşıdığı ikilemlerin neler olduğunu ve d) tüm bu söylemler, doğrudukları müzakereler ve taşıdıkları ikilemler içinde Adalı Türklerle Türkiyeli göçmenlerin kendilerine, diğer ada sakinlerine ve Türkiye'dekilere biçtikleri rolleri, atadıkları konumları seyretmeye çalıştık.

Çalışmanın Analitik Çerçevesi

Bu çalışmanın analitik çerçevesini oluşturan *Eleştirel Söylemsel Psikoloji* (Potter ve Wetherell, 1987; Wetherell ve Potter, 1988; Edley, 2001; Willig, 2003) insanların konuşmalarıyla ne

yaptıklarına, bu etkileşim esnasında ne yapıp neyi tamamladıklarına ya da tamamlamamış olduklarına ve kullandıkları söylemlerin kaynaklarına bakmak gerektiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşıma göre etkileşim sırasında insanlar söylemler içinden konuşurlar. Bu söylemler içinde, kişiler ideolojik uygulamalar ve ikilemlerle pozisyon alırlar. Kimliklerini bu söylemler içinden inşa eder, müzakere eder, direnir ya da değiştirirler. Söylemlerin içinde konuşurken, insanlar sürekli birbirlerine söylediklerini çarpıştırarak anlamlı kılmaya çalışır ve bu sırada kullandıkları değişik açıklayıcı repertuarlarla farklı işler, anlamlar üretirler aynı söylem içinde kendi kimliklerini garanti altında tutmaya çalışırlar.

Bizde bu çalışmada kimliklerin inşasını ve müzakeresini sağlayan, aidiyet duygusu ve yaşantısına kaynaklık eden söylemleri ve dayandıkları *açıklayıcı repertuarları* incelemeyi ön plana aldık.

Eleştirel söylemsel psikoloji, söylemsel çalışmalar içinde sosyal süreçler, güç ve ideolojik uygulamalarla ilgili konulara odaklanan bir tarza sahiptir (Edley, 2001; Wetherell ve Potter, 1992; Burr, 2004; Parker, 1992; Willig, 2003; Taylor, 2001a, 2001b). Buna göre gündelik etkileşimlerinin akışı içinde kişiler kendilerini ve muhataplarını bağlamına göre değiştirdikleri çeşitli özne pozisyonlarına oturturlar. Konuşmacıların bu pozisyonlarını

bağlam içinde müzakere ediş tarzları, söylemin içinde işleyen ideolojik gücü yansıtır. Dolayısıyla söylem içinde özne pozisyonlarının müzakeresini inceleyerek o söylemi yöneten ideolojik gücü araştırmak mümkündür. Bu sebeple analizimizde özellikle katılımcılarımızın karşılıklı pozisyon alışlarına, bu pozisyonları nasıl müzakere ettiklerine ve de söylemlerin yarattığı ikilemlere odaklandık.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları, yaşları 23 ile 55 arasında değişen toplam 16 kişiden oluşmaktadır. Bu katılımcıların sekizi Kıbrıslı Türk, diğer sekizi ise Kuzey Kıbrıs'a Türkiye'den göç eden Türkiyelidir. Katılımcılar bu çalışmaya gönüllü katılmışlardır. Kimlikleri yazı dökümünden itibaren harfle belirtilerek anonim hale getirilmiştir.

İşlem

Çalışmanın konusu katılımcılara aktarıldıktan sonra gönüllülük esasına göre belirlenmiş toplam sekiz odak (focus) grup görüşmesi yapılmıştır. Sadece Türkiyelilerden oluşan iki odak grup, sadece Kıbrıslılardan oluşan iki odak grup ve hem Türkiyelilerin hem de Kıbrıslıların yer aldığı dört karışık odak grup yapılmıştır. Her bir odak grupta görüşmeciler de dâhil toplam üçer kişi yer almıştır. Odak grup çalışmalarında en az 5 kişi olmasına dikkat edilir ve odak bir konu merkez

alınır. Diğer konular bu odak etrafındaki açıklamalar halinde ortaya çıkar (örn: kimlik konusu konuşulurken diğer konuların gündeme gelmesi gibi). Grupta artan sayı özellikle kişilerin hassas saydıkları konuların görüşüldüğü ve de kişilerin birbirlerini tanımadığı durumlarda katılımcılar arasında sessiz kalışları ya da etkin rol almama durumlarını artırmaktadır. Bu sebeple katılımcı sayısı üç ile sınırlı tutulmuştur.

Odak grupların tümü Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler bir buçuk saat ile iki saat sürmüştür. Her odak grupta üzerinden geçilecek temalar ve görüşmeler gündelik konuşmaların seyrinde olduğu gibi ilerletilmiştir. Görüşmeler esnasında üzerinden geçilecek temalar, 2010 yılında gerçekleştirilen pilot odak grup görüşmelerinin analizinden elde edilen temalardan ve gündelik konuşmalarda sıkça değinilen temalardan hareketle oluşturulmuştur. Görüşmelerde üzerinden geçilecek temalar olarak şunlar belirlenmiştir:

- Kuzey Kıbrıs'ta gündelik hayat
- Kuzey Kıbrıslı kimliği / ulusal kimlik
- Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik meseleleri
- Kuzey Kıbrıs-Türkiye ilişkileri
- Kuzey Kıbrıs'taki Türk askerleri
- Avrupa Birliği ve Kıbrıs

Cumhuriyeti ile ilişkiler

- Yaşanan çatışmalar ve işgaller
- Kuzey Kıbrıs'ın durumu hakkında düşünceler

Görüşmelerin hepsi 'Ne olacak bu Kıbrıs'ın hali?', 'Kıbrıs'ın durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?' gibi sorularla başlatılmıştır. Her grup görüşmesinde yukarıda belirtilen ana temalara değinilmiştir. Görüşmeler sırasındaki tüm konuşmalar, önceden katılımcıların izinleri alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Bir sonraki aşamada bu kayıtlar olduğu gibi yazıya dökülmüştür. Katılımcıların kimlik bilgileri yazıya döküm aşamasında gizlenerek anonimleştirilmiştir.

Analiz için, yazıya dökülen tüm konuşmalar çok dikkatli bir şekilde tekrar tekrar okundu. Araştırmacıların tek başına ve ortak okumalarında, konuşmalarda ne gibi temaların etkileşime sokulduğuna bakıldı. Daha sonra bu söylem temaları içinde ne gibi müzakereler üretildiğine bakıldı. Bunların yanı sıra konuşmacıların konuşma sırasında değişen bağlamlar boyunca kendilerini ve diğerlerini yerleştirdikleri özne pozisyonları ve bu pozisyonları değiştirme tarzları incelendi. Kullanılan özne pozisyonlarıyla ve bu esnada kullanılan metaforlarla inşa ettikleri kimlikler anlaşılmaya çalışıldı. Analizin sunumu için, yazı dökümleri içinden ilgili konuşma alıntıları seçilmiş ve analiz bu alıntılar üzerinden sunulmuştur.

ANALİZ

Yaptığımız analiz sonucunda, tüm odak gruplarda katılımcıların esas olarak dört *söylemsel tema* ya da bir diğer ifade ile *açıklayıcı repertuar* etrafında anlam ürettiklerini gördük. Bu repertuarlar şu başlıklar altında incelendi: 1) Kimlik, 2) Türkiye, 3) Çözüm, 4) Rum.

Analizin bir bütün içinde rahat takip edilebilmesi için ortaya çıkan özne pozisyonları, *metaforlar* ve *ikilemler* bu açıklayıcı repertuar başlıkları içinde incelendi.

1. Kimlik Repertuarı

Katılımcılar 'Kıbrıs' üzerine açıklamalarda bulunurken öncelikle kim olduklarını tanımlamaya girişmektedir. Kimlik, katılımcılar için Kıbrıs'ı konuşma yollarından biri olarak öncelik kazanmaktadır. Bunu yaparken de kendilerinin 'ne' olduğunu tanımlama işine girişmektedirler. Kimlik repertuarı ve Kıbrıs'ın politik durumu katılımcılara 'Kıbrıs' içinde *Kıbrıslı olmak, Kıbrıslı Türk olmak, Adalı olmak, KKTC'li olmak, Türkiyeli olmak* gibi çeşitli kimlikler/konumlar sunmaktadır.

Alıntı-1: Kıbrıslı Grup-1

365-KH: kıbrıslı türük kıbrıslı değil kıbrıslı türk

[...]

370-KC: şimdi televizyonlarda görürük bazı televizyonda görürük mesela türkiyede bi program olur bir iki insan der ki nerelisin kıbrıslıyım der

Bu konumlar 'Türklük' gibi bir üst kimlikte toplanabildiği için çeşitli *ideolojik ikilemlere* de sebebiyet verebilmektedir.

Alıntı-2: Karışık Grup-4 (Z: Kıbrıslı)

2-Z: kıbrıs kimliği ve son durumu bidefa kimlik kıbrıslı türktür türktür neden türktür 1571 de osmanlı burayı işgal ettiğinde nasıliki 74 te çıkarmadan sonra buraya vatandaşlar gelmiştir ozamanda türkiyeden ana vatandan buraya bizim atalarımız gelmişler buraya yerleşmişler veee biiiz o günden bugüne kendimizi türk bildik [...]

Alıntı-3: Kıbrıslı Grup-1

372-KC: bi dakika ya kıbrıslıyım der kıbrıslı türüküm mü kıbrıslı mı hangisi

373-KH: ya da adalı mı

Alıntı-4: Karışık Grup-2 (KH: Kıbrıslı)

637-KH: kıbrısta insanlar kendini Türk olarak hissediyormu hissediyorlar ama Türklük yüklediği anlamlar Türkiyedeki Türk anlamıyla aynı mı soru işareti yav Türkiyedeki Türk bilincinin eee altındaki şeylerin doldurulması ile Kıbrısdaki Türklük bilincinin altındaki şeylerin doldurulması aynıdır onu bilemem

Aşağıdaki *Alıntı-5*, iki Kıbrıslının konuşmasından alınan bir örnektir.

Konuşmanın 786. satırında, görüşmeci (M) ‘Kıbrısta yaşayan Türkler’ ve ‘Kıbrıslılar’ ayırımına gitmiştir. Bu ayırma, konuşmacı KH karşı çıkmıştır. Konuşmacı KH’nin karşı çıkışı üzerine görüşmeci (M), Türkler ve Kıbrıslılar ayırımını, ‘Türkiye’den gelenler’ ve ‘Kıbrıs’ta yaşayanlar’ olarak yeniden formüle etmiştir. Ancak konuşmacı KH açık bir şekilde böyle bir ayırma da karşı çıkmıştır. KH, *Türklüğü* bu ayırımı belirsizleştiren, her iki grubu tek bir potada eriten bir kimlik olarak inşa etmeye çalışmaktadır. Görüşmeci (M) ile KH arasındaki bu konuşmada, Kıbrıs’ın çelişkili politik durumuyla bağlantılı bir biçimde Türklük kimliğinin nasıl müzakere edildiği izlenebilmektedir.

Alıntı-5: Kıbrıslı Grup-2

786-M: Kıbrısta yaşayan Türkler ve Kıbrıslıların yaşam koşullarıyla ilgili olan

787-KH: Türkler ve Kıbrıslılar derkan Kıbrıslı Türkler ve Rumlar?

788-M: Türkiyeden gelenler ve Kıbrısta yaşayanlar

789-KH: bak bu tabirciğin da yanlış aslında senin bak sana da dokundurayım

790-M: ya aslında şöyle

791-KH: bu tabiri ben sevmem. Kıbrıslıların ve Türkler değil, biz da Türkülük sonuç itibariyle haa

Kıbrıs’ta doğmuş ve büyümüş ve 1974’deki savaşı yaşamış katılımcıla-

rın kendilerini daha çok ‘Kıbrıslı Türk’ konumuna yerleştirdiği gözlenmektedir. Katılımcılar, kendilerini Türkiyelilerden ve Kıbrıslı Rumlardan ayırt etmek için bu konumu edinmektedirler. Bu pozisyon onlara Kıbrıs meselesini tartışırken konuyu sahiplenme ve konuyla ilgili ‘asıl’ olanı, ‘doğru olanı’ ifade eden olma konumunu kısacası ‘bilen’ konumunu sağlamaktadır (*Alıntı-6* ve *Alıntı-7*).

Alıntı-6: Karışık Grup-4 (Z: Kıbrıslı)

46-Z: bir şeyi düzeltiyim bi şeyi düzeltiyim yani (.) 63’e kadar 2 toplum işte eee (.) iyi geçiniyolardı olay yoktu diyordunuz fakat

114-Z: Yau bakın çocuklar çok canlı bir bir müsaade edin gene yaşadığım Bixi kola ilk defa tenekede kola yapıldı Bixi Türkiye daha bunu bilmez

251-Z: öyle ama şimdi yani biz yaşadık [...]

Alıntı-7: Karışık Grup-2 (KH: Kıbrıslı)

685-KH: şimdi bak ben eee şöyle bi kavramdır benim yani ben o tam anlamıyla kıbrıs kültürünün veya o değişen kafanın içinde doğduğum için [...]

Aşağıdaki alıntıda (*Alıntı-8*) konuşmacı KC ve KH, kimlik repertuarının katılımcılara sunduğu pozisyonlardan biri olan Kıbrıs adasında doğan ve büyüyen olarak *Kıbrıslı Türk olmak*

pozisyonunu müzakere etmektedirler. Bu kimliği nesnel bir temele oturttarak kimliğe gerçeklik kazandırma çabası, katılımcı KH tarafından adaya kimin ilk defa ayak bastığı tartışması üzerinden gerçekleştirilmektedir. Daha sonra bu kimlik bir 'öz'e ('Osmanlı torunu' olmak gibi) sahip olma inşasına dönüşmektedir. Konuşmacı KC ise buna karşı çıkmakta, kimliğini –yani kim olduğunu– doğrudan 'Ada'da yaşamak üzerinden kurmaya çalışmaktadır. Ona göre, nereden gelmiş olurlarsa olsunlar, adanın yerlisi olarak Türkler de Rumlar da 'Kıbrıslı' olmaktadır. Böylece kimlik, 'mekân kimliğine' bağlanan bir inşa olarak ortaya çıkmaktadır burada.

Alıntı-8: Kıbrıslı Grup-1

390-KC: tamam da işte bak söylüyorum özünde kıbrıslılık Osmanlıdır demek Osmanlı toprağıydık zamanında ama el değiştirdi

391-KH: özünde

392-KC: tamam işte onu sen söylerken bulduğumuz yerde başka dil din ırka ait olan insanlar da var onları da kabul edican

393-KH: sonradan geldiler

394-KC: bizde sonradan geldik

395-KH: sen Osmanlı torunusun ama

396-KC: tamam ama bizde anadoludan geldik

397-KH: tamam ama Osmanlı torunusun

398-KC: Rumlar ermenistandan mı geldi

399-KH: yunanistandaydı o zaman

Katılımcılar *Kıbrıslı olmak, Türkiyeli olmak, Türk olmak* ve Kıbrıslı Türk olmak konuları içinden açıklamalarda bulunmaktadırlar demiştik. Bununla ilgili olarak, konuşmaların bağlamı değiştikçe katılımcıların kimlikleri ve konuları da değişmektedir. Bu konumlandırmalarda katılımcılar kendilerine sabit bir pozisyon atamak yerine o anki açıklamaların kendilerine sunduğu pozisyon içinden konuşarak birbirlerine karşı argümanlar üretmektedirler (*Alıntı-9*).

Alıntı-9: Kıbrıslı Grup-1

364-KC: şimdi benim amcam 1963'te vefat etti ben doğmadıydım bilmiyorum çevremden gördüm fotoğrafları şeyleri o anma günlerinden bisikletten giderken rumun biri uzaktan nişan aldı vurdu amcamı babamın gollarında hastaneye giderken öldü (3sn durakladı) ha şimdi tabi ki onun arkasından bir misillemesi oldu tekrarda o günde bir el bombasıyla kahveye rum kahvesine bir el bombası atıldılar orda da bir rum öldü tabi biz barış gücü dolayısıyla yani o bi şekilde yatırıldı tabi ki bu olabilecek savaş halidir olacak şeyler tabi onlardan da öldü bizden de öldü ama bu yaşandı bitti ha bu demek değildir benim amcamı vurdular ben rumlarla artık yaşamam bu saplantı haline gelir gelmemesi

lazım mademki biz Kıbrıslılık evet zamanında oldu bitti ama

365-KH(araya girerek): Kıbrıslı Türkük Kıbrıslı değil Kıbrıslı Türk

366-KC(atıldı): hayır şimdi bi dagga

367-KH(araya girdi): iki ayrı toplum var

368-KC: şimdi sen Kıbrıslıyı sen şeye çevirin yani birazcık karıştırdın

369-KH: bu Kıbrıslılık bazı kesimlerin uydurduğu bir şeydir

370-KC: şimdi televizyonlarda görürük bazı televizyonda görürük mesela türkiyede bi program olur bir iki insan der ki nerelisin Kıbrıslıyım der

Konuşmacılar kendilerini Kıbrıslı Rumlardan ayırmak istediklerinde *Türklüğü/Türk oluşlarını*, Türkiyeliden ayırmak istediklerinde ise *adalı olmayı* yani Kıbrıslı olmayı ya da Kıbrıslı Türk olmayı ön plana getirmektedir (*Alıntı-10* ve *Alıntı-11*).

Alıntı-10: Kıbrıslı Grup-1

5-KH: [...] 74 de sizinde bildiğiniz gibi karışık yaşantı idi Rumlarla Türkler hep karışık komşuluk ilişkileri şeyler iyi olduğunu zannederdi herkes ha 74 savaşı çıkarken sonra olaylar çok değişmiş iki toplum arasında mesela çok iyi arkadaşlar birbirini vurmaya çalışmış dedelerimizin rum kesiminden türk kesimine saldırılar olmuş bildiğiniz gibi 74 sonra iki komşu hatta dedemin anlattığı bir hikâye var anlatayım size

[...]

267-KC: [...] yani bu işler Rum da olur ister Türk de olur biz bunu son zamanlarda yaşadık

[...]

787-KH: Türkler ve Kıbrıslılar derken Kıbrıslı Türkler ve Rumlar?

788-M: Türkiyeden gelenler ve Kıbrısta yaşayanlar

789-KH: bak bu tabirciğin da yanlış aslında senin bak sana da dokundurayım

790-M: ya aslında şöyle

791-KH: bu tabiri ben sevmem. Kıbrıslılarınan ve Türkler değil, biz da Türkük sonuç itibariyle haa

[...]

799-KH: Kıbrıslı Türknan Teli kardeşlerimiz deyelim ona tamam

Alıntı-11: Kıbrıslı Grup-2

11-KA: [...] yani Kıbrıslı olmak var Kıbrısta yaşayan var [...]

160-KM: Kanuni Sultan Süleymandan fazla burda Türkiye tarafından yönetildi bu ve bu adamın zihniyeti da gelen Türk giden Türkdü aslında burda gelen Türk giden Türk değilidi gelen Türk giden Kıbrıslıydı burdan kaçan ve şimdi buranın o dokusunu bozdu [...]

Katılımcılar kendilerini bağlama göre Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olarak da tanımlayabilmektedirler. Kanunen kendisi ve ailesi Kıbrıs'ta doğup büyüyen KKTC vatandaşlarının, ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti va-

tandaşlıkları ve kimlikleri de vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıl olan 1960'dan beri uluslararası düzeyde tanınırlığının olması ve KKTC vatandaşlığının Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığının sunduğu fırsatları (AB vatandaşlığı ve sağladığı kolaylıklar) sunmaması, Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenler ve Türkiyeliler arasında söz konusu kimliğin *Kıbrıs Cumhuriyeti kimliği* mi yoksa *Rum kimliği* mi olduğuna dair tartışmalara yol açmaktadır (Alıntı-12). Ancak ne olursa olsun, Kıbrıslı konuşmacılar için Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığından söz etmek, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne 'aidiyet' bağlamında bir konum edinme olmamaktadır; aidiyeti yine 'Adalılık/ Kıbrıslılık' üzerinden kurmaktadır.

Alıntı-12: Karışık Grup-2 (TY: Türkiyeli; KH: Kıbrıslı; M: mülakatçı)

536-TY: oraya gelmeden şöyle düşünsen peki senin öz benliğin var sen Rum kimliği aldın yarın bişey olduğunda örneğin senin Rum kimliğin var kardeşinin yok

537-KH: rum kimliğinden önce

538-TY: örnek veriyorum sana

539-KH: bak Rum kimliği tanımı aslında çok yanlış bir tanımdır

540-M: böyle bi kimlik varmı

541-KH: kıbrıs cumhuriyeti kimliğidir bu 1960da anayasasında kıbrıs cumhuriyetin şöyle bişey vardır eee kıbrıs cumhuriyetinin anayasasında şu geçer kıbrıs cumhuriyetinin ana dili

üç tanedir türkçe rumca ingilizce

542-TY: ama bu kimlikte

543-KH: vatandaşları Kıbrıslı Türklerden ve Kıbrıslı Rumlardan oluşur

Aşağıdaki örnekte (*Alıntı-13*), KKTC cumhurbaşkanının kızının bile Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportunu kullanmak zorunda kaldığı bir durum anlatılmaktadır. Bu örneğin konuşmada o anda verilmesinin anlamı, bir diğer katılımcının KKTC kimliği ile Kıbrıs Cumhuriyeti kimliğinin sağladığı aynı haklara sahip olunabileceği argümanına verilen yanıt olarak bir kanıt işlevi görmesidir. Buradaki tartışma iki Kıbrıslı arasında geçmektedir. Konuşmacılardan biri *Kıbrıslı*, yani *Adalı* olmak üzerinden kimliğini inşa ederken, diğer konuşmacı kimliğini *KKTC vatandaşı* olmak üzerinden inşa etmektedir. Kim olduğunun tartışmasında gerçekleştirilen kimlik inşası, vatandaşlığı işaretleyen *somut kimliklerin* işlevlerini açıklayarak nesnel bir zemine oturtulmaya çalışılmaktadır.

Alıntı-13: Kıbrıslı Grup-1

131-KH: yani sen anladığım kadarıyla Kıbrıslılığı savunun

132-KC: savunma değil doğrular neysa onu söylerim şimdi bugün cumhurbaşkanımızda da vardır başbakanımızda da vardır bu gün

133-KH: ben da yoktur mesela

134-KC: ben de var ve şu an üstümde taşıyım heran yani diğer tarafa

geçmek için kullanırım

135-KH: ne işine yarar abi tam olarak diğer tarafa geçerim ben kendi kimliğimle

136-KC: tamam ya ben şimdi söylemek istediğim şu var ben burdan bi uçağa binersam bana

137-KH: ucuza gelir

138-KC: ucuza gelmez mesela farzetki Ercandan gideceğim zaman mesela örnektir bunlar söylediğim bana ordaki memur sorar Kıbrıs Cumhuriyeti kimliğin varmı vardır derim yoktur dersam vizeyi göster der İngiltereye gitmek için

139-KH: KKTC hükümetinin şartları alırığ onu da

140-KC: geçenlerde birisi söyledi cumhurbaşkanının kızı İngiltereye gidecek kocası ile ve ne yaptı İngiltereye gitmek için elindeki pasaportu memurun önüne koymak zorunda kaldı Kıbrıs Cumhuriyeti pasportunu ve öyle bindi gitti bu yani söylemeye çalıştığım şey bu herkeste var

Bunun yanında bazı katılımcılar ‘Adaya’ aidiyet bağlamında da kendilerini Kıbrıslı olarak konumlandırmaktadır. Bu durumda katılımcılar her şeyden önce Rumlarla adada birlikte yaşadıkları eski günleri hatırlatarak kendilerini Türklerden de ayırarak *Adalı* olarak pozisyon almaktadırlar. Örneğin bir katılımcının “Şu an Kıbrıs Rum kesiminin bayrağı eskiden bizim de bayrağımızdı, hatta o bayrağı bir

Türk çizmişti, ne olduysa o bayrağa karşı soğutulduk.” gibi ifadelerde bulunması da bu konuma işaret etmektedir.

Türkiye’den göç etmiş katılımcılar kendilerini *Türkiyeli* tanımlamakta (*Alıntı-14*), kendilerini Kıbrıslı Türklerden ayırt etmek istediklerinde kendilerine ‘Türkiyeli’ demekte, ortaklık kurmak istediklerinde ise bir üst kimliğe geçerek Kıbrıslı Türklerin yaptığı gibi ‘Türk’ kimliğini kullanmaktadırlar. *Türklük*, edinilen kimliklerin karşı karşıya kaldığı durumlarda bir uzlaşım işlevi görmektedir.

Alıntı-14: Türkiyeli Grup-1

454-TY: türkiyeli olarak her zaman görüyorum ve her yer dünyanın neresine gidersemde türk olarak görürüm türkiyeli olarak görürüm [...]

Kıbrıs’ta doğup büyümüş katılımcıların, adada yerleşik olan Türkiyeliler göçmenleri konumlandırışları birçok açıdan olumsuzluk içermektedir. Kıbrıslı katılımcıların Türkiye’yi konuştukları sırada ‘bazı’ Türkiyelilere yönelik yaptıkları konumlandırmalar; Kıbrıs’ın yaşam standartlarını bozdukları, iş gücünü değersizleştirdikleri, hırsızlık yaptıkları ve tecavüz ettikleri, nüfus dengelerini bozdukları, çok çocuk doğurdukları yönündedir. Aşağıdaki alıntıda (*Alıntı-15*) Kuzey Kıbrıs’ın toplumsal yapısını bozan şey olarak Türkiye’den göç edenlerin kültürsüz oluşları, çok çocuk doğurmaları, eği-

timsiz oluşları anlatılmaktadır.

Alıntı-15: Kıbrıslı Grup-2

17.KM: mesela bende örnekleri vardır ben bir gün benim evde yaşadığımı anladayım size [eeee] torunum oldu benim dedi ki KM ağa torunun nasıl dadlı bi şey çocuktan belli bi baktım adam benden biraz büyük dedim vallahi bunun sende daha fazlası olması lazım sen daha fazla dattın bu işi sen söyle bize bunu [eee] kaç dane torunun var ıııı evvyy bıvvyyy dedi en sonunda çıktı yirmi üç dane torun üç garı onbir dane da çocuğu orda e şimdi böyle üreyen bir insan topluluğunu küçük bir topluma sokduğunda o toplum bizi galmaz doğru mu söylerim

18.KA: evet bi da mesela başka ülkede ben ben yurt dışında okudum mesela orda beyinleri seçerler belirli bir kültüre belirli bir ee eğitim düzeyine ulaşmış insan alırlar ki kendi toplum yapılarını bozmasın tam tersine katkıda bulunsun diye [...]

19.KM: (araya girerek) kültür ve kültürsüzlük üzerine

20.KA: ve eğitim farkı mesela onların geldikleri yerde ki bu kimseyi ne küçümsemek ne da başka bi şey değil ama herkesin belli bir yetişme tarzı belli bir yetişme kültürü vardır onlar geldikleri zaman çünkü mesela bir eeee türkiyeden bahsedecaksag bir istanbuldan izmirden ve vesaire yani [...]

Türkiyeliler de Kıbrıslıların kendileri için yaptıkları bu tarz konumlandırmaların farkındadırlar. Onlar ise bu konumlandırmanın bütün Türkiyeli göçmenlere genellenmesine karşı çıkmakta ve KKTC’de Türkiyeli göçmenler için sınırlı olan yasal hakları eleştirmektedirler. Bu tür konumlandırmaları çoğunlukla reddetmekte ve bir ayrımcılığın söz konusu olduğunu ifade etmektedirler (*Alıntı-16*).

Alıntı-16: Karışık Grup-4 (H: Türkiyeli, Z: Kıbrıslı)

167-H: Sonra yeri geliyo bizi beğenmiyolar

168-Z: Kimi

169-H: Kıbrıslılar bizi yeri geliyo gayet de şey davranıyolar

170-Z: Ne gibi

171-H: Ayrımcılık gibi

172-Z: Yok

173-H: Evet okulda bunu çok yaşıyoruz

174-Z: Ne ne ne gibi ayrımcılık ediyorlar

175-H: Biz Türküz onlar Kıbrıslı Türk kim ben hiç çok da rastlamıyorum Türkle Kıbrıslı Türk’ün çok böyle arkadaşlık kankalık durumlara

Diğer yandan Türkiyeliler, Kıbrıslılarla birliktelik kurmak istediklerinde ‘Türküz’ diyerek beraberlik kurmaya çalışmakta, suçlamak ya da kendilerini ayrı tutmak istedikleri zaman ‘bunlar, onlar, bu insanlar’, ‘öyle yasalar çıkartıyorlar ki seni kovmaktan beter

ediyorlar' şeklinde konuşabilmekte-
dirlir (*Alıntı-17*).

Alıntı-17: Türkiyeli Grup-1

171.M: benim sana söylemek istediğim o değil ya düşün öyle yasalar çıkartıyorlar ki yani seni kovmaktan beter ediyorlar ben bir eşime sağlık kartesi çıkartmak için gidiyorum elçilikten bir kâğıt alabiliyorsam ondan sonra gidip polislikten giriş çıkış kâğıdı alıyorsam şey istiyorlarsa yeni doğmuş çocuğuma oturma izni istiyorlarsa sen daha ne diyorsun yaa yeni doğmuş çocuğuma adam oturma izni istiyor

Bu örnekte konuşmacı M, devletin uygulamalarından söz etmesine ve söz konusu sıkıntının kaynağı resmi makamlar olmasına karşın, konuşmanın bağlamında bunu Kıbrıslı Türkler yapıyormuş gibi ifade etmektedir. Bir yandan da 'Seni kovmaktan beter ediyorlar' sözü, Türkiye'den gelmiş olanın *göçmen* kimliğinin bir ifadesi olmaktadır.

Aşağıdaki alıntının (*Alıntı-18*) başında konuşmacı M, KKTC için 'memleketim', konuşmacı A ise 'kendi memleketimiz gibi' ifadelerinde bulunmuş olmalarına karşın, ilerleyen satırlarda buranın neden memleketleri gibi olmayacağını anlatmaya girişmişlerdir. Özellikle de konuşmacı M, burayı asla memleketi olarak görmeyeceğini söyleyerek asıl memleketinin Türkiye olduğunu belirtmiştir. Ve mülakatın

tamamı hesaba katıldığında, kendini doğrudan *Türkiyeli* olarak tanımladığı ve konumlandığı görülmüştür.

Alıntı-18: Türkiyeli Grup-1

M: (2sn suskunluk) memleketim yeşil adam cennetim

A: yeşilliği kalmadığı M (gülüşmeler)

Ş: memleketim diyosunuz memleket olarak

A: görüyoruz inanki görüyoruz ama şimdi bakın şöyle diyeyim size nasıl biz öle bir benimsemişizki burayı kendi memleketimiz gibi ama (mmmm) öle bir tiksindiriyorlarki insanı

M: hele son zamanlarda sürekli baskı var

A: owww yoksa inanın memleketimizden farkı yok gecenin hangi saatinde isdersen çık dolaş ne güzel

Ş: evet ya

A: memleketimizde bile bu kadar rahat dolaşamıyoruz Allah var yani yukarda şimdi bak bu konu için çok şey ama dediğim gibi yau mesela insan yastığa akşam başını koyduğu zaman düşünmeyeceksin yarın ne olacak

M: ben burayı yaşanacak yer olarak görmüyorum ben yaşamam burda şahsen

Ş: neden

M: ben bunlara alışamadım tamam burda yaşıyorum insanları çok seviyorum ama benim memleketim değil asla

Bu konumlandırma (yani Tür-

kiyeli bir Türk olma), *Kıbrıslı Türk* olmaktan farklı bir *Türklüğe* işaret etmektedir. Bu durum Kıbrıslı Türklerin çoğunluğunun ‘Türkiyeli’ konumlandırılmasıyla paralel gitmekte ve Türkiye’nin Kıbrıslı Türk karşısında ‘öteki’ pozisyonu almasının bir göstergesidir. Bu ötekilik, “burda yaşıyorum, insanları seviyorum ama benim memleketim değil asla” ifadesiyle kendini göstermektedir.

(10) Diğer yandan, Türkiye’den gelenler de çeşitli stratejilerle – sözelimi *tabi kılıcı hitaplar*, *aşağılayıcı hitaplar* kullanarak – Kıbrıslıları ötekileştirmektedirler.

Kendine tabii kılıcı bir muhatap ilişkisi:

Alıntı-19: Türkiyeli Grup-1

“sen rumlarla birlikte kalsaydın”,
“türkiye seni kurtarmasaydı”

Alıntı-20: Türkiyeli Grup-1

221-A: E bence valla arkadaş ne olursa olsun bu Kıbrıs’ın hali artık hiç (anlaşılmıyor) kendi kendine ama yani Türkiye’yi suçlamanın bi anlamı yok

222-M: Yok yok yok yok ya sonuçta adamlar bi tane günah keçisi arıyorlar o yüzden donlarına kadar Türkiye şey yapıyor her şeyini karşılıyor

Aşağılayıcı hitap:

Alıntı-21: Türkiyeli Grup-1

348-M: bunlar çok tembelleşti hem

de aşırı bir şekilde ondan kaybetmeye yoksa biri burada yediğin pazarlarda domatesi türkiyede sürekli yaşadığımız için daha önce orda gördüğümüz için yüzüne bakmaya şey yapmazsın türkiyede yemin ediyorum hayvanlara verirsin ya o derece ya burada bir milyon liraya iki milyon liraya alıyoruz en güzel portakalı türkiyede

349-A: salça bile yapmazsın burada satılan domatesi

350-M: yapmaz

351-A: çöpe döker

352-M: ondan sonra derler ki hayat pahalı hiç bi işe yaramıyorsun üretim sıfır sıfır

Alıntı-22: Karışık Grup-4 (G: Türkiyeli, Z: Kıbrıslı)

5-G: peki bu ingiliz sevdalılığı nereden geliyor bu kıbrıslılara

6-Z: kim dedi sevdalıdır bu ülke

7-G: siz söylediniz

8-Z: ehh söyle ingilize sevdalı

9-G: evet prizleriniz bile ingiliz plakalar neden böyle ingiliz aşıklığı var bu kıbrısta

2. Türkiye Repertuarı

Kıbrıslı Türklerin, Türkiye üzerine yaptığı açıklamaların çoğu Kıbrıs’ın ekonomik sorunları konuşulurken açığa çıkmaktadır. Bu konuşmalar çeşitli yollardan yapılmaktadır. Bunlardan biri, öncelikle, Türkiye’nin Kıbrıs’ı kendine ekonomik olarak mecbur bıraktığı ve kendine bağımlı kıldığıdır. Ama yine de bu suçlamalar tamamen

açık ve doğrudan yapılmamakta, çoğu zaman *retoriksel* bir şekilde yapılmaktadır.

Alıntı-23: Karışık Grup-2 (TY: Türkiyeli, KH: Kıbrıslı)

161-TY: biz dışa kapalıyız ya bu ülkede

162-KH: hım hım

163-TY: Kıbrıs Kıbrıs olarak Kıbrıs ta yaşayan insanlar olarak

164-KH: tamam ben de öyle diyorum peki neden dışa kapalı

165-TY: dışa neden kapalı

166-KH: dışa neden kapalı

167-TY: ben olayı işte nereye getirecem

Yukarıdaki alıntıda, konuşmacılardan biri Türkiyeli (TY) diğeri Kıbrıslı'dır (KH). Her ikisi de ekonomi ile ilgili bu sorunun cevabını bilmekle birlikte, konuşmanın bu kısmı boyunca muhatabın adını koymamak için bir çekişmeye girmektedirler. Kıbrıslı olan Türkiye'yi sorumlu gördüğü halde bunu açıkça dile getirmeden karşısındaki konuşmacıya bunu söyletme çabasıdayken, Türkiyeli konuşmacı sorunu Türkiye üzerinden tartışmayı ve de kendisine sunulan konumu kabul etmemektedir.

Aşağıdaki alıntıda ise durum biraz daha farklıdır.

Alıntı-24: Kıbrıslı Grup-2

33-M: peki sizce Türkiye mi suçludur burda müdale etme

konusunda yoksa kıbrıstaki baştakiler dese müdahale etme o edemez mi zaten burdakiler karışma dese

34-KM: sen mi girecen ben mi gireyim

35-KA: fark etmez

36-KM: gir sen

37-KA: eeee yani burda iki ucu şey olan bir deynek [gülüşmeler]

Bu sefer konuşmacıların her ikisi de Kıbrıslıdır ve Türkiye'nin "suçunu" konuşmaya hazırdırlar, ama bu biraz cesaret istemektedir. Lafa başlamak, konunun "*eeee yani burda iki ucu şey olan bir deynek*" olması sebebiyle sıkıntılı ve riskli bir iştir. Nitekim konuşmacı KA, konuya ancak iki sıra alıştan (35. ve 37. satırlar) sonra giriş yapabilmıştır:

Alıntı-25: Kıbrıslı Grup-2

41-KA: hangi pencereden baktığına bağlı bence gerçekten tamamen perspektifine bağlı ben Türkiye olsam benim burda olmam çok mantıklı çünkü düşün bura benim arka bahçeme girer jeopolitik olarak çok önemli bir şeydir stratejik bir yerdedir Kıbrıs tam senin böyle arka bahçenin yatağında bir yer yani kimse istemez öyle bir yerde sürekli bir tehdit ama öte yandan baktığında bunu yaparken burayı ne gadar bozmak zorundadır toplumsal yapısını o ayrı o tartışılır bizim tarafımızda Kıbrıslı türk olarak baktığında bence budur olay yani tamam sen buraya tabî ki müdale

edicen ama ne kadar edecen veya ne çeşit edecen zamanında Özal buraya geldi bütün şeyi özel sektörü hop kapadı ve gitti

42-KM: bunlar dediğiniz istanbulun bir mahallesi gadardır işlemesine gerek yok biz bunlara bakarık dendi ve ondan sonra [...]

Yukarıda dikkat çekici olan, Kıbrıslı konuşmacının Türkiye'nin rolü üzerine konuşurken Kıbrıslı bir vatanadaş olarak değil de kendisini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yerine koyarak konuşmayı tercih etmesidir. Bir yandan, Türkiye'yi Kıbrıs'ın jeopolitik öneminden dolayı müdahale konusunda haklı çıkartarak Kıbrıs Türk kesiminin şu anki sıkıntılarını normalleştirmeye çalışmaktadır. Diğer yandan ise bu normalleştirme içerisine, karşı eleştirisini pasif bir şekilde yerleştirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin müdahaleciliğini daha açık bir şekilde konuşan katılımcılar da vardır (*Alıntı-26 ve Alıntı-27*).

Alıntı-26: Karışık Grup-2 (TY: Türkiyeli, KH: Kıbrıslı)

733-TY: şuan askeriye yönetiyor Kıbrısı

734-KH: şuan askerinin çok büyük bir etkisi vardır

735-TY: nere

736-KH: gerek yoktur askerinin yönetmesine bile gerek yoktur elçilik vardır şeyin karşısında eee meclisimizin karşısında eee Türkiye

Cumhuriyeti elçiliği vardır onun zaten söyledikleri olur yani çok fazla bişey yoktur askerinin gelmesi

Alıntı-27: Karışık Grup-3 (KTE: Kıbrıslı, M: Mülakatçı)

60-KTE: devlet buradaki devlet zaten göstermelik bir devlettir

61-M: neden böyle söylüyorsun

62-KTE: biz Türkiye tarafından kontrol edilirik yani bizim cumhurbaşkanımızdan başbakanlarımızdan hep emirleri zaten aaa gördünüz geçenlerde elçi çıktı hepsini bir bir geçti hepsini bir bir ziyaret etti böyle olacaktı hergün yasa geçirirler anladın bizi idare etmez ki bu 50 tane milletvekili bence yani benim fikrim buradaki meclisi kapatsınlar

Türkiye'yi konuşmanın diğer bir yolu ise Türkiye'den gelen göçmenler ve kaçak işçilerdir. Katılımcılara –özellikle Kıbrıslılara– göre Türkiye'den gelen kaçak işçiler ve Kıbrıs'a yerleşen Türkiyeliler, Kıbrıs halkının güvenliğini, iş imkânlarını ve yaşam kalitesini tehdit etmektedirler (*Alıntı-28, Alıntı-29, Alıntı-30 ve Alıntı-31*).

Alıntı-28: Karışık Grup-3 (KTE: Kıbrıslı)

4-KTE: [...] neysa 74ten sonra ııı tabi ben şeye de karşıyım Türkiye anadoludan ki insanlar getirdi ııı birçok arkadaşlarım vardır ama ııı biz mesela kapılarımız pencerelerimiz açık yatırdık anladın kimse kimsenin

malına garsına gızına anladın yani yan gözüyle bakmazdı çamaşlıklarımız dışarda asılı çalınmazdı anladın ciddi söylerim sana ıı ama ne oldu şimdi cezaevine baktığında ıı ben devamlı araştırdım 460 tane tutuklu vardır 30 tanesi Kıbrıslı 430 tanesi Türkiyelidir

Alıntı-29: Kıbrıslı Grup-1

253-KH: [...] bizim şu an ki nüfusumuzdan fazla çalışan şeyimiz vardır he kaçak işçimiz bunlar söylenmez bu insanlar nerde kalacak yani nerden alışveriş yapacak atıyorum ne yapacak bunların çocukları nerde okuyacak

254-KC: kontrolsüz nüfus da başladı

Alıntı-30: Kıbrıslı Grup-2

16-KM: [...] çünkü neden biz aslında çok az üreyen insan topluluğuyuk

17-M: ama dışarıdan gelen göçler var

[...]

259.KB: Şu anda burda işsizlik var, tabi ki kendi imkânlarıyla çalışabilen küçük atölyeler faaliyet gösterir bir büyük kısımda bildiğiniz gibi Rum tarafında çalışır.

Alıntı-31: Karışık Grup-1 (KB: Kıbrıslı, M: Mülakatçı)

423.KB: Çözümü işte devlet az öncede söyledim devletin bir denge kurması lazım özel sektörü bu kaçak işçiliği önleyecek en başta kaçak

işçileri önlediği anda bence iyi bir seviyeye gelmez özel sektör ama en azından karnını doyurabilir bence

424.M: Kaçak işçi dediğin o zaman Türkiyeden gelenler

425.KB: Türkeden gelenler diyorum

Bunun yanında, Kıbrıs meselesini ekonomik bir temelde tartışan Türkiyeliler de Kıbrıs-Türkiye ilişkilerini eleştirebilmektedirler. Ancak Türkiye repertuarının yol açtığı ideolojik ikilem, Türkiye'yi Kıbrıs için hem *olumlu* hem de *olumsuz* konumlandırmaktadır. Türkiye bir yandan işgal eden, elini Kıbrıs'tan bir türlü çekemeyendir ('kötü baba'), öte yandan KKTC halkının güvenliğini sağlayan, yardım eden konumundadır ('iyi baba'). Katılımcılar bu söylemleri konuşmaları boyunca birbiriyle iç içe kullanmakta ve kimi zaman çözüme ulaştıramadıkları bu çelişkilerle mücadele etmektedirler (*Alıntı-32* ve *Alıntı-33*).

Alıntı-32: Türkiyeli Grup-2

83-Ö: ihracat yapamamasının sebebi şey mi tanınmadığından mı

84-F: tanınmadığından

85-A: tanınmadığından dolayı ya türkiyeye çıkarır ya da ingiltereye götürüyordu burdan onuda kapattı baktı satamıyo malı bir yere

86-Ö: çalıştırılmıyorlar aslında tembellikten ziyade aslında iş yapamıyorlar

[...]

361-G: acaba birazda bunu Türkiye devleti mi yaptı hani sürekli para verip

362-F: şımarttı ablam şımarttı paraylan şımarttı

363-G: hazıra alıştırıdı

364-Ö: gönderdiği parayıda denetlemedi

365-F: şımarttı ablam

366-A: ucunu tutmadılar bitti

Alıntı-33: Karışık Grup-4 (G: Türkiyeli)

54-G: evet işte zaten Kıbrıs o yüzden bence hazırcı bi toplum olarak biliniyo ne yazık ki biz tabii ki asla tembel demek istemeyiz değindiğiniz konu da bunla ilgili zaten keşke biz Türkiye olarak balık tutmayı öğretsek de hani insanlar da bir şeyler kendi yapsa fakat Kıbrıs'ın yani mükemmel bi ekonomisi yok yani keşke daha fazla gelişse yani [...]

Hem Türkiyelilerle hem de Kıbrıslı Türklerle, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilişkileri üzerine neredeyse her konuşmada 'baba-çocuk' metaforunun kullanılması dikkat çekicidir. Nitekim Baruh ve Popescu (2008) da Türkiyelilerin Kıbrıs meselesini bu metaforla konuşuklarını ifade etmektedir.

Alıntı-34: Kıbrıslı Grup-2

KA: ha orda bi şey söylemek isterim benim en çok canımı sıkan türkiyeyi gerçekten çok suçladığım bir şey var eee ben işde biz size her sene bu kadar milyar dolar para veririk bu kadar

bilmem ne şimdi eeee mantıklı hali vakti zekası yerinde olan bir insan bir çocuğuna parayı verdiği zaman al olum al al annem al hadi al hadi hadi mi der yoksa verir bu parayı bakar bakalım bu çocuk ben parayı verdim gitsin kursuna yatırsın aceba kursuna yatırdı mı gerçekten yoksa nereye harcadı parayı gumara mı yatırdı bilmem bu parayı verdim gitsin yemiş alsın aceba yemiş mi aldı yoksa alkol esrar bilmem ne mi gitdi aldı halbuki o kadar milyon dolarlar yatırıldı size verildi denir neden kontrol etmezler neden beslemeler diye birincisi paranın sen nereye gittiğini kontrol etmen ikincisi bu para neden gelir buraya neden sen bana besleme deyecek durum yaradıldı ora bir bakmak lazım en baştaki sebebine bakmak lazım beslemeleri yaradan sensin

Bu alıntıda (*Alıntı-34*) görüldüğü gibi, Kıbrıslı katılımcı, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilişkilerini *baba-çocuk* metaforuyla ve bir nevi *ergen diliyle* anlatmaktadır. Buna göre, verdiği parayı, çocuğunun nereye harcadığını kontrol etmek babanın görevidir. Bu anlamda, 'baba' konumunda olan Türkiye, görevini iyi yapmamaktadır. Kıbrıslı Türk'ün baba yerine koyduğu Türkiye karşısında, kendi 'çocuk' konumunu reddetmediği aksine kendini bu ilişkide 'çocuk' konumuna oturttuğu ve bu konumu sahiplendiği görülmektedir. Ve bu 'çocuğu' yaratan Türkiye'nin sorumlulukları, Kıbrıslı katılımcı tara-

findan ona hatırlatılmaktadır (“verdiğin paranın arkasına düş, kontrol et”).

3. Çözüm Repertuarı

Konuşmacılar Kıbrıs meselesi ile ilgili her ne kadar gerçek ya da somut çözüm önerileri ortaya sürmeseler de Kıbrıs’ın içinde bulunduğu olumsuz durumdan nasıl kurtulacağı ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu açıklamaları, ‘Çözüm Repertuarı’ gibi bir başlık altında konuşabiliriz. Kıbrıs’ın olumsuz durumundan söz ederlerken görüş ayrılığına düştükleri noktalarda, katılımcılar çoğunlukla bu repertuarı kullanmaktadırlar. Kıbrıs’ın içinde bulunduğu olumsuz durum; ‘KKTC’nin ekonomik olarak Türkiye’ye bağımlılığı’, ‘Rum kesiminin Kıbrıs üzerinde oynadığı oyunlar’ ve ‘KKTC’ye uygulanan ambargolar’ gibi konuşmacılar tarafından ortak şekilde dile getirilen meselelerle açıklanmaktadır. Katılımcılar bu gibi sorunların çözümü konusunda ortaya çeşitli argümanlar sürmektedirler. Bunlardan biri, ‘Kıbrıs’ın baştan yaratılması’ gibi ütöpik bir fikri içermekteyken, diğerleri de ‘Türkiye’nin Kıbrıs’tan elini eteğini çekmesi’, ‘Türkiye’nin desteğini arttırması’ ve ‘Kıbrıs’ın tamamen bağımsız olması gerektiği’ gibi aslında bağımlılıktan çıkışı sağlamaya yönelik somut çözüm önerilerinden ziyade birtakım temennileri içermektedir. Bu temenniler/öneriler, çözümün nerede yattığını söylemekle birlikte, çözümün nasıl gerçekleşeceği noktasına

ulaşamamaktadırlar. Bu nedenle de tartışmayı bir çözüme ulaştırmaktan ziyade, katılımcıların kendi mevcut konumlarını sürdürmelerine hizmet etmektedirler.

Alıntı-35: Kıbrıslı Grup-2

203-M: türkiye burdan elini çekse deylim mesela kıbrıs kktc yani kendi kendini yönetebilir mi yeter mi kendi kendine yoksa daha beter yok olup gider mi sizce

204-KA: şimdi bu neye benzer ben mi söyleyim

205-KM: söyle söyle

206-KA: ee bir piknik alanı düşünün piknik alanında eee tuvaletler vardır şimdi o tuvaletlere insanlar girer çıkar onun düzenli temizliği yapılır değil mi bir de vardırki bazı yerlerde temizlik yapılmaz orası kirlenir kirlenir kirlenir kirlenir ve artık temizlesenizda altından çıkacak olan şeyler ya paslıdır ya gırıklıdır ya da yokdur artık yerinde ben bunu ona benzedirim burası yıllardır belli bir şekilde işlenmiş deylim bir şekilde içine olmuş olmuş olmuş şimdi bugün geri çekilse e ben yani altı pasdır bunun bişey yokdurki bunun altında ben ne üredirimki gendi paran var mı senin gendi gendi iş yerinde ekonomin turizmin bişeyin var mı senin gelirin var mı

Alıntı-36: Karışık Grup-1 (KB: Kıbrıslı)

70.KB: bana göre bu memleket nasıl düzelebilir bilirsiniz bu güne kadar

politika uğraşmış milletvekilliği ya da bakanlık yapmış tüm politikacıları sil baştan değiştirirseniz değişirse bu ülkede o zaman bu ülke bence düzelir [...]

‘Çözüm’ inşası da önceki repertuarlarla iş birliği içinde, Kıbrıs sorunuyla ilgili *ideolojik ikilemlere* sebep olmaktadır. Katılımcılar bir yandan Kıbrıs’ı ‘tamamen batmış bir devletiz’ diyerek konuşurken, aynı zamanda yukarıdaki önerilerle de bir çözümün olabileceğine dair söylemleri inşa etmektedirler.

Alıntı-37: Karışık Grup-4 (G: Türkiyeli)

38-G: [...] fakat bu Kıbrıs sorunu bence bitmiyecek yani gerçekten çözülmeyecek gibi geliyo bana böyle devam eder yani zaten yıllardır çözülmeye çalışılıyo [...]

Alıntı-38: Kıbrıslı Grup-1

24-KC: şimdi bu durum şu anki durum olması gereken bir durum mu yoksa çözüm olması gereken bir durum mu

25-KH: ha senin demek istediğin bana yani

26-KC: yani

27-KH: yani çözümü olsa daha iyi yoksa böylemi gitsek daha iyi

28-KC: evet

29-KH: tabiki çözüm olsa daha iyi tabi nasıl bir çözüm iki ayrı devlet şu anki gibi

30-KC: evet

31-KH: tanınmış bir kkte

32-KC: evet

33-KH: daha iyi destekli kkte ambargolar kaldırılır ticari şeyimiz şey yapar daha çok destek alırsak hatta rum tarafında rum tarafında 3 ay yaşadım bilirim rum tarafında sen istersen bir işyeri açarsın sana hemen hemen gelir avrupadan gelir hiben gelir yüklü miktar [...]

Aşağıdaki *Alıntı-39*’da, Kıbrıs’ın mevcut sorunlarının çözümüyle ilgili ayrı görüşlere sahip Kıbrıslılar arasındaki tartışma görülmektedir:

Alıntı-39: Kıbrıslı Grup-1

575-KC: kuralı neyisa

576-KH: sence ne yapmalı KKTC?

577-KC: şimdi bak

578-KH: bu anlatdığın durumlara göre ne yapmalı KKTC? Bu KKTC ne yapmalı?

579-KC: şimdi bak ben sana bişey söyleyim burda nedir mesele, mademki gurdük da gendi gendimize bu şeyi idare edemiyoruk

580-KH: napalım?

581-KC: deylimki bu düzen böyle gidmez

582-M: hükümetin beceriksizliği mi diyelim?

583-KC: işde 1 dakika şimdi sen

584-KH (atıldı): yok ben senin şeyini merak ederim fikrini, anlayamadım bir türlü çünkü

585-KC: şimdi senin oturduğun bina çürükdür demirler patladı, kökten

temeller bozuldu. Diyelimki bu evde yaşamak tehlikeli. Bunu sıvaynan yahut tamirinan olacak bişeyda değil. Peki, ama yerinda burası o binanın olduğu yer. Ne yapan başdan?

586-KH: değişirim

587-KC: neyi değişin?

588-KH: binayı

589-KC: yani yıkanda başdan guran?

590-KH: param varsa öyle yaparım yoğusa kiraya çıkarım

591-KC: demekki senin evin noldu sana bir fayda etmedi

592-KH: neçin sen oturun içinde

593-KC (atıldı): e bir dakika yıkılacak başına öyleysa.

594-KH: ben anlamadım. Sen gene anlamadın

595-KC: bak söylemek isdediğim şudur sana bir faydası yoksa

596-KH(atıldı): evi bırak

597-KC(atıldı): sana faydası yoksa ama başına yıkılacak. Şimdi birda şu var mademki dünya bizi tanımıyor başka alternatifler çıkarmak zorundayık bulmak zorundayık.

598-KH: ne çıkaralım onu söyle bana sen.

599-KC: e tamam yaşadacayık derik da bu gün Türkiye bile bu şeyin üzerinden zora girer Avrupa Birliğinde. Ne der işte Kıbrıs meselesini çözemedim daha der. Hatta der işgalcisin askerini da çek der derhal der.

600-KH: çözülmez

601-KC: tamam ya ama [...]

Konuşmacı KC, KKTC'yi 'çürük bir binaya' benzetmektedir. Bu bina, temeli bozuk olduğu için çürüktür. Sıvayla, tadilatla düzelecek gibi değildir. Dolayısıyla bu evden çıkılması mecburidir. Konuşmacı KH içinse böyle bir evin varsa, yapman gereken maddi olanakların yeterliyse evi tadilat ile yenilemek yoksa da kiraya vermektir. Görüldüğü gibi mevcut soruna yönelik olarak *evden çıkmak, terk etmek, tadilatla restore etmek* gibi fikirler öne sürülmektedir. Ancak bu ev KKTC olarak somutlaştırıldığında bu öneriler soyut kalmakta ve bir sonuca ulaşmamaktadır. Yani katılımcıların birbirlerini ikna etmeye yönelik sundukları çözüm önerileri birbirlerinin fikirlerini değiştirmemekte, mevcut sorunu aynı ve çelişkili yollardan konuşmaya devam etmektedirler.

4. "Rum" Repertuarı

Rum repertuarı katılımcıların savaş yıllarından, Kıbrıs Rum kesiminden söz ettikleri ve KKTC'nin ekonomisiyle Rum tarafının ekonomisini karşılaştırdıkları açıklamalarda inşa edilmektedir. Rum repertuarının inşasını içeren konuşmalarda, hem Rumları ötekileştirmenin, hem de *kültür benzerliğini* vurgulamanın yani ötekileştirmenin ortaya çıktığı görülmektedir (Bkz. Şahin, 2011).

Katılımcılar, çoğunlukla Rum halkıyla Kıbrıslı Türk halkının bir sorunu olmadığını anlatırlarken, iki halkı birbirlerine düşüren bir takım işbirlikçi-

lerden söz etmektedirler.

Alıntı-40: Kıbrıslı Grup-1

72-KC: enosis bak Yunanistan karıştı işin içine yoksa Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkler tek böyle olası bir ee çatışma vuruşma yokdu bunları ben yaşadım

73-KH: 63teki olaylar

74-KC: onlarda gene kısmiydi ama kısmiydi her bölgede yoktu

Alıntı-41: Kıbrıslı Grup-2

220-M: birda ben mesela şeyi merak ederim türkler buraya 1571’de geldi değil mi o zamandan bu zamana 74’de yani 63’e gadar barış içinde barış içinde yaşadı rumlardan yaşayabildik sonra noldu 63’de ansızın savaş çıktı

221-KA: işde onu az önce dediğim İngilizlere onu sormak lazım onların zamanında en iyi politikasıydı zamanında ingilizler dünyada güneşi batmayan ülke olarak bilinirdi

222-KM: tabi

Bazı katılımcılar da “*Rum’dan dost olmaz*” ifadesiyle Rumları ötekileştirmektedirler (*Alıntı-42*).

Alıntı-42: Kıbrıslı Grup-1

7-KH: şimdi iki komşu 10-15 seneye yakın hep beraber yemişler içmişler bunlar 74 önce dedemin komşusu arkadaş anlamında çok iyisin falan filan bir savaş çıkmış komşu silah çekmiş dedemlere üstlerine yürümüş o derece birbirlerine şey yaptı yani kedi köpek gibi bir anda dövüşmeye

başladılar kin bağladılar 74’ten bu yana genel anlamda konuşacak olursak bizim için yani kıbrıs türk toplumu için iyi oldu benim görüşlerime göre ee karışık yani bilirsiniz Rumları birçok politikaları vardır bizi burda azınlığa düşürmek genel politikaları birçok halkımıza bilet kestiler yurtdışına göndediler yani sırf azaltmak için bilmem saldırılar düzenlediler tarihimizde hep vardır masum insanları öldürdüler etkiler sonuç itibariyle Rumdan bize dost olmaz ha zaman hem iyi günde hem kötü günde şeylerimiz oldu hani tanınmama gibi ambargolar gibi kötü dezavantajlarımız oldu ama her şeye rağmen şu anki durumumuz ben inanıyorum 74 ten önceki durumumuzdan kat kat daha iyidir

8-M: peki sizi Rumlar neden göndermek istiyordu adadan

9-KH: şimdi Rumlar enosis diye bir planı var

10-M: evet

11-KH: olay neydi buradaki Türkleri silelim bilirsin buradaki Türkler Osmanlı döneminde konyadan olsun bilmem o bölgeden olsun getirilen Türkler idi ha buradaki amaç kkte jeopolitik durumu kıbrısın kkte demeyeyim işte denizlere hâkim geçit kollarına hâkim...

[...]

342-M: benim görüşüm kıbrısta peki düşünür müsünüz Rumlarla aynı çatı altında yaşamayı

343-KH: ben sana yemin ederim öyle bir şey olsun yemin ederim bu

suyu içemeyim bu ülkeyi terk ederim

344-KC: bence yanlış

345-KH: giderim gider türkiyede yaşarım

Aşağıdaki alıntıda (*Alıntı-43*) Türkiyeli katılımcının Rum'u nasıl ötekileştirdiğini, federasyondan yana olan Kıbrıslı katılımcının ise bu ötekileştirmeye nasıl karşı durduğunu görebiliyoruz. 'Rum'dan dost olmaz düşüncesi', Rumların Kıbrıslı Türklere karşı gerçekleştirdikleri katliamların somut bir kanıtı olarak 'müze' örneği ile katılımcı TY tarafından meşrulaştırmaya çalışılmaktadır. Buna karşılık olarak KH ise bunun tek taraflı bir şey olmadığını aksine Rum tarafında da Türklerin gerçekleştirdiği yıkımların olduğu argümanını ortaya koymaktadır. Bu anlamda federasyondan yana olan Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenlerin Rumları konumlandırmalarında ötekileştirme bağlamında farklılıklar görülmektedir. Bir Türkiyeli göçmenin kendini öncelikle *Türk* görmesinden farklı olarak, Kıbrıslı Türk kendini öncelikle *Türk* olarak değil de *Adalı/ Kıbrıslı* olarak gördüğünden dolayı bu konumlandırmalar (Rum'un konumu) müzakereli durumda kalmaktadır.

Alıntı-43: Karışık Grup-2 (Kıbrıslı KH, Türkiyeli TY)

206-TY: Lefkoşa da madonun karşısında barbarlık müzesini biliyor musun

207-KH: biliyorum

208-TY: gittin gezdin mi

209-KH: çok gezdim

210-TY: neyi anlatıyor barbarlık müzesi

211-KH: şimdi (gülümseme) şöyle bir şey söyliyeyim sana barbarlık müzesinden ziyade sen hiç rum tarafında ya da herhangi türklere yaptığı barbarlık müzesi veya buldukları bir

212-TY: şimdi o başka konu

213-KH: şimdi başka değil

214-TY: hayır ben sen

215-KH: şimdi biri rum yapıyor diğeri türk yapmıştır vakti zamanında

216-TY: sen bana burdakini anlatırsan

217-KH: ya bak savaş kötü bir şeydir insanların ölmesi kötü bir şeydir savaşa her insan karşıdır da benim biraz daha demeye çalıştığım işin eee siyasi veya o bir çözümü bulabilirsek tartışma biraz daha ee aktif bir şekilde düzgün gelişebileceğine inanıyorum mesela demeye çalıştığım şudur ee yani türk ve rumlar çalıştığım türklere saldırmıştır evet ondan sonra işte türkiye gelmiştir garantör devlet olarak burayı kurtarmıştır bilinen budur ve ya sana anlatılan veya derslerinde gördüğünde budur

5. Metaforlar

Yukarıda ortaya koyduğumuz *açıklayıcı repertuarlar* dışında, konuşmaların söylemsel düzeninde dikkatimizi çeken bir diğer unsur *me-*

tafor kullanımlarıdır. Konuşmacıların, etkileşim bağlamında Kıbrıs'ı tanımlamak için anlattıkları soyut meseleleri daha açıklayıcı kılmak için metafor kullanımlarına başvurdukları görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların böyle bir dilsel aleti kullanmaları, bir *toprak parçası* ya da *mekân* olarak Kıbrıs'ı metaforlar aracılığıyla anlamlandırmalarını ve inşa etmelerini sağlamaktadır.

Daha önce, Kıbrıs-Türkiye ilişkileri bağlamında 'baba-çocuk' metaforundan ve Kıbrıs'ın mevcut sorunlarıyla ilgili çözüm repertuarı bağlamında da 'çürük bina' metaforlarından söz etmiştik. Konuşmalardaki diğer metaforların bağlamını ise Kıbrıs'ın *jeopolitik önemine* yönelik söylemler oluşturmaktadır.

Alıntı-44: Kıbrıslı Grup-2

KA: [...] kıbrısı ben şeye benzedirim eee hani nereye gidiyor bu şey diye bunu kimse söyleyemez bence neden dersiniz bir şey düşünün dama bir veya bir satrançta iki taraf vardır ama kıbrısta eee kıbrısı bir satranç tahtası olarak düşünürseniz oyuncuların haddi hesabı yok oyuncuların çıkarlarının haddi hesabı yok yani

Bu alıntının (*Alıntı-44*) öncesinde konuşmacı KA, Türkiye'nin KKTC ile ilişkilerinden söz etmektedir. Türkiye'den KKTC'ye gelen Türklerin, KKTC'nin yaşam standartlarını değiştirdiğinden söz ederken,

KKTC'nin (ve genel olarak Kıbrıs adasının) durumunun bundan böyle ne olacağı tartışmasına bu 'satranç tahtası' metaforunu kullanarak giriş yapmıştır. Kıbrıs bir satranç tahtasıdır ve bu oyunu oynayan oyuncuların "haddi hesabı" yoktur. Türkiye, Kıbrıs üzerinde çıkarları olan bir oyuncu olarak açıklanmaktadır, ama KA'ya göre bu oyunda söz sahibi olan sadece Türkiye değildir.

Aşağıdaki alıntıda (*Alıntı-45*) konuşmacı KA, KKTC'yi Türkiye'nin 'kirlettiği bir piknik alanı' olarak görmektedir. *Piknik alanı* benzetmesi, esasında KKTC'yi olumsuzlayan bir içeriğe sahiptir, ancak söz konusu piknik alanı Türkiye sayesinde *artık* kirlenmiştir. Görüldüğü gibi, *piknik alanı* metaforu, KA'ya Türkiye'nin Kıbrıs'ta yarattığı olumsuz sonuçlara yönelik eleştirilerini doğrudan açık bir biçimde söylemeden, bu fikirleri soyutlaştırarak anlatmasını sağlamaktadır.

Alıntı-45: Kıbrıslı Grup-2

M: türkiye burdan elini çekse deylim mesela kıbrıs kktc yani kendi kendini yönetebilir mi yeter mi kendi kendine yoksa daha beter yok olup gider mi sizce

KA: şimdi bu neye benzer ben mi söyleyim

KM: söyle söyle

KA: ee bir piknik alanı düşünün piknik alanında eee tuvaletler vardır şimdi o tuvaletlere insanlar girer çıkar onun düzenli temizliği yapılır değil mi

bir de vardırki bazı yerlerde temizlik yapılmaz orası kirlenir kirlenir kirlenir kirlenir ve artık temizlesenizde altından çıkacak olan şeyler ya paslıdır ya gırıklıdır ya da yokdur artık yerinde ben bunu ona benzedirim burası yıllardır belli bir şekilde işlenmiş deyim bir şekilde içine olmuş olmuş olmuş şimdi bugün geri çekilse e ben yani altı pasdır bunun bişey yokdurki bunun altında ben ne üredirimki gendi paran var mı senin gendi gendi iş yerinde ekonomin turizmin bişeyin var mı senin gelirin var mı

Aşağıdaki alıntıda (*Alıntı-46*) kullanılan 'arka bahçe' metaforu, yukarıdakilerle benzer bir şekilde Kıbrıs'ın Türkiye için *jeopolitik önemini* vurgulamak için kullanılmıştır. Ancak bu *arka bahçe* benzetmesi, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki 'baskın' konumuna hak vermek için seçilmiş bir metaforudur. *Arka bahçe*, ihtiva ettiği anlamlar itibariyle değerli olana işaret etmektedir. Bu anlamda Kıbrıs'ın Türkiye için değeri arka bahçe olma özelliğiyle tanımlı olmakla birlikte çok büyüktür. Türkiye, bu bahçeyi sahiplenirken onun yapısını bozuyorsa, bu konuda Türkiye'ye gösterilen anlayış ortadan kalkmaya ve tartışmalı hale gelmeye başlamaktadır.

Alıntı-46: Kıbrıslı Grup-2

41-KA: hangi pencereden baktığına bağlı bence gerçekten tamamen perspektifine bağlı ben Türkiye

olsam benim burda olmam çok mantıklı çünkü düşün bura benim arka bahçeme girer jeopolitik olarak çok önemli bir şeydir stratejik bir yerdedir Kıbrıs tam senin böyle arka bahçenin yatağında bir yer yani kimse istemez öyle bir yerde sürekli bir tehdit ama öte yandan baktığında bunu yaparken burayı ne kadar bozmak zorundadır toplumsal yapısını o ayrı o tartışılır bizim tarafımızda Kıbrıslı türk olarak baktığında bence budur olay yani tamam sen buraya tabî ki müdaale edicen ama ne kadar edecen veya ne çeşit edecen zamanında Özal buraya geldi bütün şeyi özel sektörü hop kapadı ve gitti [...]

Alıntı-47'de kullanılan 'yüzmeyen uçak gemisi' metaforu, Kıbrıs adasını ifade etmektedir. Daha önceki metafor kullanımlarının aksine, sadece Kuzey Kıbrıs'ın stratejik önemini anlatmak için değil, tüm Kıbrıs adasının jeopolitik önemini ve egemen dış güçlerin kontrolünü vurgulamak için kullanılmıştır. Burada, Kıbrıs'ta yaşayan halkların hiçbirinin aslında adayla ilgili failliğe sahip olmadığı söylemi dikkat çekmektedir. Halkların bu durumu, adanın *yüzmeyen uçak gemisi* oluşu yüzündendir.

Alıntı-47: Kıbrıslı Grup-1

259-KH: hala da kullanılıyor hala mesela e ortadoğuda problem olduğunda o iki tane üs kullanılıyor daha doğrusu benim inandığım değer

şudur kıbrıs yüzmeyen bir uçak gemisidir sınıratejik çok büyük bi önemi vardır bunun için dünyanın egemen güçleri tarafındanda değerli kılınır dıştan yönetilen bir ülkedir kıbrıslı türkün kıbrıslı rumun ne dediği önemli değildir insanların yani benim şuan ne düşündüğüm ne hissettiğim adada ne olmasını istediğim yani hiç kimsenin umrunda değildir ve yani hiç kimsenin umrunda derken bi devletin meclisine gelsem bile bişeyleri değiştiremem gidişatta çünkü jeopolitik önemi vardır bundan dolayı da hiçbir zaman kıbrıs halkının gerek rum gerek türk hiçbir konuda da kendi kendini de yönetecek iradeye sahip olacaklarını düşünmüyorum e rumlarda kendi kendini yönetmen işin şey tarafı komedi tarafı [...]

Tartışma

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu çalışmada, Kıbrıs adasının kuzeyinde yaklaşık 37 yıldır birlikte yaşayan Türkiyelilerle Kıbrıslı Türklerin, ‘Kıbrıs meselesini’ konuşurken bu konuşmalarını idare eden söylemlerin kaynaklarına, kullandıkları kimliklere, bu kimliklere göre birbirlerini konumlandırma tarzlarına, argümantasyonlarına ve ikilemelerine eleştirel söylemsel psikoloji yaklaşımı ile bakmaya çalıştık.

Katılımcıların ‘Kıbrıs’ üzerine konuşurken, açıklamalarını üç ayrı söylemsel kaynaktan ya da açıklayıcı repertuardan hareketle geliştirdiklerini söyleyebiliriz: Bunlardan birincisi,

ulusal kimlik üzerine yapılan diğer araştırmaları da (Way, 2011; Şahin, 2011; Baruh ve Popescu, 2008) destekleyen kimlik repertuarıdır. Katılımcılar, kendilerini tanımlarken bu repertuarı kullanmaktadırlar. Bölgenin 150 yıllık siyasi geçmişi ve şimdiki durumu ‘Kıbrıs’ üzerinde yaşayan kimliklerin ve Kıbrıs’ın politik durumunun da ne olduğunun tanımı gibidir. Katılımcılar, kendilerini Rumlardan ayırmak istediklerinde Türklüğü/Türk oluşlarını, Türkiyelilerden ayırmak istediklerinde ise Adalı olmayı yani Kıbrıslı olmayı ya da Kıbrıslı Türk olmayı ön plana getirmektedirler. Adada yaşamının getirdiği bir ‘Adalı’ kimliği var ise de bu durum KKTC’nin siyasi ve ticari tanınmamışlığından dolayı belirsiz hale gelmektedir. Bu repertuar katılımcıların kendilerini açıklamalarında Kıbrıslı olmak, Kıbrıslı Türk olmak, KKTC’li olmak, Türkiyeli olmak gibi çeşitli konumlar sunmakla birlikte, bu konumların Türklük gibi bir üst kimlikte bir araya getirilmesi de her zaman kolay olmamakta ve çeşitli ideolojik ikilemlere (Billig, 1991) yol açmaktadır. Türklük, Kıbrıs’ın var olan çelişkili politik durumuyla bağlantılı bir şekilde, sürekli müzakere halindedir. Kimlik, bir mekân hikâyeleştirmesinden (Taylor, 2010) hareketle kurulmaya çalışılsa da bu çaba ‘Adalı’ olmak yerine soyut bir öze ‘Türklüğe’ indirgenmeye çalışılmaktadır. Türkiye’den göç edenlerin kendilerini tanımlamakta sıkıntı çekmedikleri ve her koşulda ‘Türk’

olduklarını vurguladıkları görülmektedir. Böyle bir Türklük vurgusu, Kıbrıslı Türklerle ortak bir paydada buluşmayı da içermektedir.

Diğer yandan Türkiye’den göç etmiş olan katılımcılar, kendilerini tanımlarken –özellikle de Kıbrıslı Türk’ten ayırt etmek istediklerinde – ‘Türkiyeli’ ifadesini de kullanmaktadırlar. Böyle bir kullanımla, Türkiye’den gelmiş olan Türkler, Kıbrıslı Türk olmaktan farklı bir Türklüğe işaret etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu durum, Kıbrıslı Türklerin çoğunluğunun ‘Türkiyeli’ konumlandırmasıyla da paraleldir. Türkiyelilerin Kıbrıslı Türk karşısında ‘öteki’ pozisyonu almasının bir göstergesidir. Kıbrıs mekân bağlamında Türkiye olmadığı için, Türkiye’den gelmiş olan yerleşimciler, kendilerini buraya ait hissetmemekte, aidiyeti toprak üzerinden kurmaktadır. Dolayısıyla Türk üst kimliğini, mekân üzerinden (Taylor, 2010) yani Türkiye toprağı üzerinden kurmaktadır. Bunun bir başka yönü ise Türkiye’den gelenin göçmen oluşudur. Bu nedenle de Kıbrıs’taki statüsü ve durumu ne olursa olsun burayı kendi toprağı olarak görmemektedir.

Katılımcıların açıklamalarına kaynaklık eden ikinci repertuar, Türkiye repertuarıdır. Kıbrıslı Türkler, KKTC’nin ekonomisi hakkında konuşmaya başladıklarında her seferinde bu repertuarla karşılaştık. KKTC’nin Türkiye’ye ekonomik olarak bağımlı kalması ve Türkiye’nin kendine

mecbur etmesi, çoğunlukla retoriksel bir şekilde ifade edilmektedir. Kıbrıslı katılımcılar, Türkiye Devleti ile ilgili eleştirilerini ifade ederken önce Türkiye’yi Kıbrıs’ın jeopolitik öneminden dolayı haklı çıkartarak Kuzey Kıbrıs’ın şu anki sıkıntılarını normalleştirmeye çalışmakta, sonrasında ise bu normalleştirmenin içine kendi eleştirilerini pasif ve retoriksel bir şekilde yerleştirmektedir. Böylece kendine sağladığı bu güvenli alan içinde ‘güçlü’ olanın eleştirisini yapma imkânını bulmaktadır.

Bunun yanında, Kıbrıs meselesini ekonomik bir temelde tartışan Türkiyeliler de Kıbrıs-Türkiye ilişkilerini eleştirmektedirler. Ancak Türkiye repertuarının yol açtığı ideolojik ikilem, Türkiye’yi Kıbrıs için hem olumlu hem de olumsuz konumlandırmaktadır. Türkiye bir yandan işgal eden, elini Kıbrıs’tan bir türlü çekemeyendir (kötü baba), öte yandan KKTC halkının güvenliğini sağlayan, yardım eden konumdadır (iyi baba). ‘Baba-çocuk’ metaforu, Türkiye’nin Kıbrıs’la ilişkilerinin konuşulduğu hemen her ortamda karşımıza çıkmaktadır. Öyle sanıyoruz ki bu metaforla birlikte, Kıbrıs’ın konumu, hem Türkiyeliler hem de Kıbrıslılar için sağduyusal bilgi gücüne (van Dijk, 2009) ulaşmış durumdadır. Türkiye’de ve KKTC’de, Kıbrıs’la ilgili mevcut söylemler, hem medyada hem de gündelik dilde ‘yavru vatan-ana vatan’ ekseninde dile getirilmektedir (Ba-

ruh ve Papescu, 2008). Türkiyeli ve Kıbrıslı katılımcıların dilindeki baba-çocuk metaforunu düşündüğümüzde Türkiye, çocuğu olan KKTC'nin ondan bir türlü bağıni koparamadığı babası pozisyonundadır. Bu durumda Kıbrıslı olmak baskı altında olmak, mağdur olmak ve iktidarsız olmakla tanımlıdır. Dolayısıyla bir benzetme ile söyleyecek olursak, babadan şikâyet vardır, ama babadan kopmaya yönelik gerçek bir özgürleşme hamlesi görülmemektedir. Bunun yerine, babanın rolünü iyi oynamadığı dile getirilmektedir. Burada Kıbrıslı Türk, kendini konumlandırırken fail olma gücünden soyutlanmış bir nesne pozisyonunda durmaktadır. Yine, adanın jeopolitik konumunun egemen güçler için önemi tartışılırken de ada halklarının Kıbrıs üzerinde failliklerinin olmadığı açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Kıbrıslı katılımcıların ekonomik tartışma ekseninin dışa bağımlılık olması veya bunu bir alet olarak kullanması, muhtemelen mağduriyet konumunu meşrulaştırmaya yöneliktir, çünkü bu bağımlı oluş sürekli dile getiriliyor olsa da, bağımlılıktan çıkış yolu hiçbir şekilde konuşulmamaktadır. Ayrıca, Kıbrıslı katılımcılar, Türkiyelilerin (ve Türkiye'dekilerin) kendilerine yönelik 'tembellik' suçlamasına karşı çıkışlarını da buradan meşrulaştırmaktadırlar. Diğer yandan, gerek bu bağımlılığın etkisiyle gerekse bunun öncesinde de genelde çiftçilikle ilgilendikleri için, Kıbrıslı Türkler

kapitalist ekonominin rekabetçi yapıyla pek tanışmamışlardır. Bu sebeple, Türkiyeli göçmenlerin iki ve hatta üç işte birden çalışmalarını, harcamayı para biriktirmelerini, vs. kendi çalışma alanlarına tehdit olarak görmekte ve küçümsemektedirler. Türkiyeli göçmenler ise Türkiye'den getirdiği ekonomik görgü ve alışkanlıkla ve tıpkı Almanya'ya çalışmaya giden göçmen Türkler gibi birden fazla işte çalışabilmekte ve tüm aile birlikte çalışarak fazla harcamadan para biriktirmeye çalışmaktadırlar.

Bir diğer açıklayıcı repertuar, çözüm repertuarıdır. Bu repertuar, bir anlamda çözümsüzlüğün ele alınış tarzı gibidir. Yapılan açıklamalarda çözümün ne olduğuna dair fikirler biçimlenebilmekle birlikte, bu çözümün nasıl olacağına yönelik hiçbir şey içermemektedir. Bu bir anlamda son repertuar olan Rum repertuarında Kıbrıslı Türk'ün kendisini 'Adalı' olarak tanımlamasında ve konumlandırmasındaki sıkıntılarla paralel gitmektedir. 'Adalı' konumu ancak Türkiyeli göçmenin kendisini Türk olarak görmesiyle ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada ve analizinde seyrettiğimiz manzara, bize Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeli göçmenlerin adada paralel hayatlar sürerken birbirleriyle herhangi bir ortak anlam veya anlamlar üretmediklerini/üretmediklerini göstermektedir. Bu noktada, ikinci kuşak Türkiyeli göçmenlerle yapılacak olan araştırmalar, konuya yönelik yeni ve

farklı açıklamalar sunabilirler.

Çalışmanın verilerini, 2010 ve 2011 dönemlerinde, Yakındoğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencileri bir proje çerçevesinde toplamışlardır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'den gelenlerden, küçük bir kısmı da Kıbrıslı Türklerden oluşmaktaydı. Ayrıca bu araştırmayı en başta projelendiren (S. Arkonaç) araştırmacı ile çalışmaya değerlendirme aşamasında dâhil olan diğer araştırmacılar da Türkiyeli'dir. Çalışma yürütülürken ne araştırmacıların (Türkiyeli) ne de odak 8 fokus) grup mülakatlarını yürütenlerin (Türkiyeli ve Kıbrıslı) aklına ikinci kuşak Türkiyeli göçmenlerin ne düşündüklerinin gelmemesi dikkat çekici bir noktadır ve araştırmaya dâhil olan araştırmacıların ve öğrencilerin Kıbrıs hakkındaki tasavvurlarına dair bir ışık tutmaktadır.

Kaynakça

- Atasoy, A. (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 8(15) 29-62.
- Baruh, L. ve Popescu, M. (2008). Guiding metaphors of nationalism: the Cyprus issue and the construction of Turkish national identity in online discussions. *Discourse & Communication*, 2, 79-96.
- Billig, M. (1991). *Ideology and opinions: Studies in rhetorical psychology*. London: Sage.
- Burr, V. (2004). *Social constructionism*. East Sussex: Routledge.
- Canefe, N. (2002). Makers of Turkish Cypriot history in the diaspora. *Rethinking History*, 6(1), 57-76.
- Edley, N. (2001). Analysing masculinity: interpretative repertoires, subject positions and ideological dilemmas. M. Wetherell, S Taylor ve S.J. Yates, (Eds.), *Discourse as data: A guide to analysis* (189-228) içinde. London: Sage and the Open University.
- Hugg, P.R. (2001). Cyprus in Europe: Seizing the momentum of Nice. *Vanderbilt Journal of Transitional Law*, 34(5), 1293-1362.
- Parker, I. (1992). *Discourse dynamics: Critical analysis for social and individual psychology*. London: Routledge.
- Potter, J. ve Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Robins, K. ve Aksoy, A. (2001). From spaces of identity to mental spaces: Lessons from Turkish Cypriot cultural experience in Britain. *Journal of Ethics & Migration Studies*, 27(4), 685-712.
- Şahin, S. (2011). Open borders, closed minds: The discursive construction of national identity in North Cyprus Media. *Culture & Society*, 33(4), 583-597.
- Taylor, S. (2001a). Conducting Discourse Analytic Research. M.Wetherell, S.Taylor ve S.Yates (Eds.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* içinde. London: Sage and The Open University.
- Taylor, S. (2001b). Evaluating and Applying Discourse Analytic Research. M.Wetherell, S.Taylor ve S.Yates (Eds.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* içinde. London: Sage and The Open University.
- Taylor, S. (2010). *Narratives of Identity and Place*. London: Routledge.
- Van Dijk, T.A. (2009). *Society and discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Way, L.C.S. (2011). The local news media impeding solutions to the Cyprus conflict: competing discourses of nationalism in Turkish Cypriot radio news. *Social Semiotics*, 21(1), 15-31.
- Wetherell, M. ve Potter, J. (1988). Discourse Analysis and the identification of interpretative repertoires. C. Antaki (Ed.), *Analysing everyday explanation: A casebook of met-*

- hods* içinde. London: Sage.
- Wetherell, M. ve Potter, J. (1992). *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. London: Harvester Wheatsheaf
- Willig, (2003). Discourse Analysis. J. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* içinde. London: Sage.

